
Imaginære fengsler

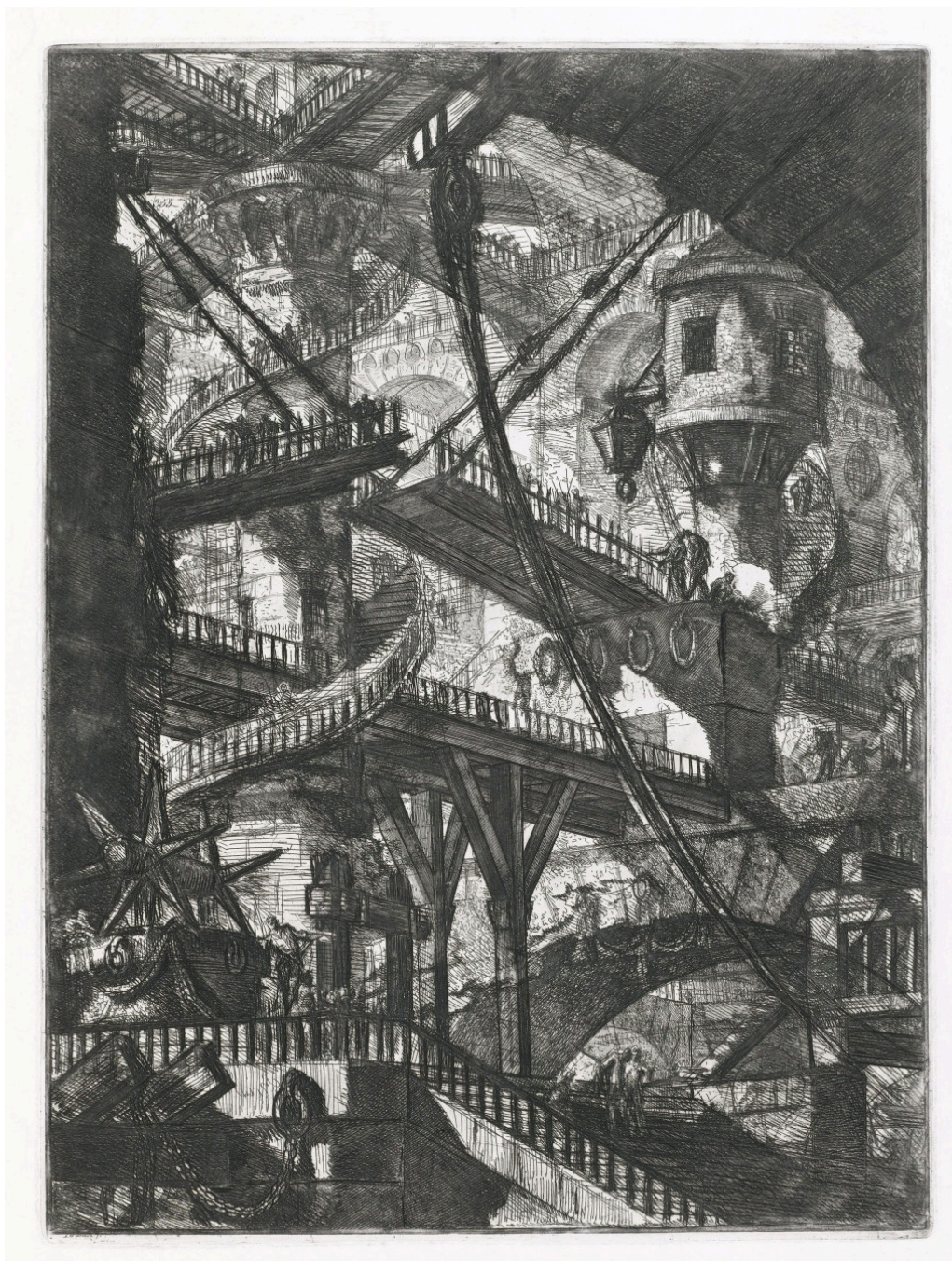
TIDLIGERE I TIDSSKRIFTET

JULIE DIDRIKSEN

julie.didriksen@tidsskriftet.no

Tidsskriftet

I Tidsskriftet nr. 1/2010 skrev Anton Hauge en artikkel om kunstneren Giovanni Battista Piranesis arbeider, særlig hans kobberplateserie Carceri d'Invenzione, som er preget av truende og desorienterende arkitektur (Tidsskr Nor Legeforen 2010; 130: 54).

The Drawbridge, 1761. Giovanni Battista Piranesi (1720–78). Public domain, via Wikimedia Commons.

Angstens arkitektur

Av Anton Hauge

Illustrasjoner av bygninger kan være en måte å fremstille sinnsstemninger på. En tegning av et hus med lukket dør og mørke vinduer kan uttrykke bestemte følelser. Et annet eksempel på det samme er Giovanni Battista Piranesis fengsler.

Giovanni Battista Piranesi (1720–78) ble født i Venezia hvor han tidlig utviklet interesse for teaterdekorasjoner og arkitektur. Da han var i 20-årene kom han for første gang til Roma, og her ble hans fantasi stimulert av byens gamle bygninger og ruiner. Han gikk i lære som grafiker og startet etter hvert sitt eget atelier. I løpet av kort tid

begynte han å lage grafiske blad fra etsninger i metallplater. Dette var ikke en ny teknikk, men Piranesi utviklet den til et mesterskap (Ficacci L. Giovanni Battista Piranesi. The etchings. Køln: Taschen, 2003). Samtidig kostet det ham helsen ved at han stadig inhalerte damp fra sterke syrer.

«Arkitekturen er visuelt uklar og truende, med interne broer over dype avgrunner og bueganger av stein som ikke ser ut til å lede noe steds hen»

De mest kjente av Piranesis arbeider er en serie på ca. 16 kobberplater med tittelen Carceri d'Invenzione: imaginære fengsler. De ble laget i årene 1749–59. Motivene er store drømmeaktige og massive interiører. Arkitekturen er visuelt uklar og truende, med interne broer over dype avgrunner og bueganger av stein som ikke ser ut til å lede noe steds hen. Fordi byggverkene er vanskelige å fatte, fremstår de som skremmende. Hvem kan ha oppført noe slikt, og hvorfor? Spørsmålene blir mange. De få menneskene som er synlige, blir knuget av byggets dimensjoner. De har ingen kontakt med verdenen utenfor. Det antydes torturinstrumenter i form av tau, brønner med vann og svære taljer. I noen av interiørene er det røyk eller damp. Vi ser en elaborert meningsløshet som blir ekstra uhyggelig fordi konstruksjonene er så solide. Jeg opplever bildene som uttrykk for en eksistensiell angst og håpløshet. De vekker følelser som jeg vil tro få av oss helt klarer å unngå i livet.

«Jeg opplever bildene som uttrykk for en eksistensiell angst og håpløshet»

Flere kunstnere er blitt influert av disse bildene, for eksempel Francisco Goya (1746–1828), Edvard Munch (1863–1949), og den belgiske surrealisten Frank Brangwyn (1867–1956). Piranesi har også inspirert tyske impresjonistiske filmskapere som Fritz Lang (1890–1976) med filmen Metropolis (1927) og senere Federico Fellinis (1920–93) Roma (1972) og Ridley Scotts (f. 1937) Alien (1979). Forfatterne Samuel Taylor Coleridge (1722–1834), Thomas de Quincey (1785–1859), Franz Kafka (1883–1924), og Aldous Huxley (1894–1963) er også påvirket av Piranesi. Cellisten Yo-Yo Ma har spilt inn en DVD med Bachs suite nummer 6 under tittelen The sound of carceri. Innspillingen foregår inne i en datagenerert tredimensjonal gjenskapning av Piranesis fengsler. Forholdet mellom Bach og arkitektur utforskes på en suggererende måte.

Menneskenes hus representerer vanligvis trygghet og sikkerhet, enten det er steinalderhuler eller moderne boliger. Men når hus, trygghetens symbol, fremstilles som truende, kan de både utløse angst og symbolisere angst. Carceri d'Invenzione har i mer enn to hundre år vært opplevd som angstens arkitektur.

Publisert: 29. august 2023. Tidsskr Nor Legeforen. DOI: 10.4045/tidsskr.23.0509

© Tidsskrift for Den norske legeforening 2026. Lastet ned fra tidsskriftet.no 11. juli 2026.